

200 AASTAT FINANTSHARIDUST TARTU ÜLIKOOList

Raimund Hagelberg ja Mart Sörg

■ Sissejuhatus ■

Ühiskondlike nähtuste olemuse ja arengu paremaks mõistmiseks tuleb neid vaadelda ning analüüsida ajas ja ruumis. Teame, et majandus on saanud alguse elatusvahendite tootmisest meie kaugete esivanemate poolt. Majanduslik suhtlemine on olnud kesksel kohal ka raha tekkimises ja arengus. Raha ajalugu on kõige põhjalikumalt uurinud inglise professor Glyn Davies oma monograafias *A History of Money from Ancient Times to the Present Day*¹, millele on oluliseks süsteemseks täienduseks selle teose alusel koostatud ja internetis kättesaadav sama nimega kronoloogia². Võidakse küsida: kui käsitleda rahaprobleemide uurimist ja õpetamist Tartu Ülikoolis, milleks viidata siis raha ajaloo süvauurimusele? Aga seepärast, et **raha ja rahaliste suhete ning nende õpetamise areng läbi aegade näitab, et selles arengus on majanduslike mõjurite kõrval etendanud seni arvatust palju suuremat rolli poliitilised, sõjalised, sotsiaalsed, psühholoogilised jmt tegurid**. Sellest lähtudes suudame paremini mõista nüüdisaegses üleilmastuvas rahamaailmas kulgevaid protsesse ja rahandusõpetuse keerdkäike Tartu Ülikoolis viimase 200 aasta jooksul.

Tartu Ülikool kui Eesti teaduse häll ning selle järjepidevuse kandja on selles mõttes hea vaatlusobjekt. Algselt 1632. aastal rootsi ülikoolina asutatud õppeasutus on seoses poliitiliste ja sõjaliste sündmustega teinud läbi küll mitu nimevahetust, ent hoopis ulatuslikum on olnud sisuvahetus, seda elu nõuete, teaduse arengu, poliitilise surve jmt tõttu. Seaduspärase arengu kõrval on olnud ka tõsiseid tagasilööke.

■ Süstemaatiline finantsharidus keiserliku ülikooli ajal ■

2002. aastal tähistati kahesaja aasta möödumist keiserliku Tartu Ülikooli asutamisest. Sellel sündmusel on ajalooliselt mitu tähendust. Tähtsaim neist on vahepealse tühimiku (1710–1802) ületamine ja edasine õppetöö järjepidevus. Rootsi ülikooli päevil õpetasid ökonomika teoreetilisi põhijooni ajaloo professorid ning praktilise majandusarvestuse aluseid matemaatikaprofessorid. 19. sajandiks olid majandusteaduse tähelepanu keskmes Adam Smithi jt teadlaste uurimused. Lääne-Euroopas, eriti Saksamaal kujunesid

¹ *University of Wales Press*, Cardiff, 1996. (Eesti k: "Raha ajalugu iidsetest aegadest tänapäevani").

² <http://www.ex.ac.uk/~RDavies/arian/amser/chronol.html>

kõige selle baasil välja laia rakendusliku sisuga kameraalteadused³, milles olid olulisel kohal feodaalriigi ja -omaniku tulude ja kulude kalkulatsioonid. Siit saame ka vastuse kaubanduse ja rahanduse õppetooli asutamise võimalikkuse ja vajalikkuse kohta keiserlikus Tartu Ülikoolis.

Taasavatud ülikooli põhikirja kinnitas tsaar Aleksander I 12. septembril 1803. Sellega jaotati filosoofiateaduskond neljaks osakonnaks, kusjuures tehnika- ja majandusteaduste osakonnas loodi neli professuuri, sh kameralistika, rahanduse ja kaubanduse õppetool⁴.

Kameralistika, rahanduse ja kaubanduse õppetooli esimeseks professoriks sai filosoofia-doktor Friedrich Eberhard Rambach Berliinist, kes töötas sel ametikohal surmani s.o 23 aastat. Ta pidas loenguid riigimajandusest, rahvamajandusteooriast, raharinglusest ja makseinstrumentidest. Tema järel oli veerand sajandit kameralistika professoriks Eberhard David Friedländer, kes luges samu distsipline. Tema teadustöö oli orienteeritud riigimajandusele ja väärtusteooriale. Vahetusid õppejõud ja muutusid õppetoolid, kuid rahandus-suuna õpetamine jätkus. Detailsemalt on seda kirjeldanud Endel Jaanus⁵ ja Valner Krinal⁶.

1850. aastast oli kameralistika, finants- ja kaubandusteaduste õppetool ajaloo-keeleteaduskonnas. 1853. aastal nimetati Leedust, Kaunase kandist pärit Julius Octavianus Mikszewicz selle õppetooli koosseisuliseks eradotsendiks. Tema oli juba Tartu Ülikooli kasvandik, kes õppis ja kaitses oma kraadid siin. Tema mineku järel Kaasani Ülikooli professoriks ja rektoriks jätkas tema tegevust Riia kaupmehe poeg Johann Theodor Grass. Eeltoodust on näha, et rahandusõpetuse lätted ja mõju olid saavutanud juba rahvusvahelise mastaabi. Et turumajanduse arenguga ja klassikalise koolkonna võidukäiguga minetasid kameraalteadused oma tähtsuse, nimetati õppetool 1865. aastal ümber poliitilise ökonoomika õppetooliks⁷.

Algusest peale oli keiserlik Tartu Ülikool sisuliselt saksa ülikool, sest enamik nimekaid professoreid pärines Saksamaalt. Sealt jõudsid Tartusse ka uued teadmised ja poliitilised vaated. Eraldi märkimist väärib veel Adolph Wagner, ehkki ta töötas Tartus ainult neli aastat (1865–68). Wagner õpetas muu hulgas finantsstatistikat, tema varasemad ja hilisemad kapitaalsed uurimused käsitlesid raha- ja krediiditeooriat, riigirahandust ja sotsiaalökonomikat. Tema oli esimesi, kes rõhutas riigi sekkumise vajadust majandus- ja sotsiaalelul.

Kuivõrd Saksamaalt pärit professorid ja majanduse õpetamine siinset elu mõjutasid, seda on raske hinnata. Ehkki enamik üliõpilasi pärines nn Läänemere kubermangudest, domineerisid nende seas baltisaksa jõukamate perede noored. XIX sajandi viimasel veerandil alanud venestamise tulemusena teravnes poliitiline võitlus. 1889. aastal muudeti vene keel

³ Kameraalteadused ehk kameralistika – haldus-, majandus- ja rahandusalaste teadmiste kogum 17.–18. sajandil Saksamaal.

⁴“Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982”. II köide. Koostanud Karl Siilivask. Tallinn, Eesti Raamat, 1982.

⁵ Jaanus, E. “Majandusteaduse õpetamisest Tartus möödunud sajandil. TRÜ majandusteaduskonna ajaloo ja tänapäevast”. Tallinn, 1980.

⁶ Krinal, V. “Tartu Ülikooli majandusteaduskonna minevikust ja tänapäevast”. Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999.

⁷ *History of Tartu University 1632–1982. Ed by Karl Siilivask. Tallinn, Periodika, 1985.*

kohustuslikuks õppekeeleks, mistõttu Saksamaalt tulnud õppejõud vahetusid Venemaalt tulnutele. See tõi kaasa osa üliõpilaste ülemineku Saksamaa ülikoolidesse. 1891. aastal nimetati Tartu Ülikool ümber keiserlikuks Jurjevi Ülikooliks ning kärbiti kooli autonoomiat.

■ Finantsõpetus Eesti Vabariigis ■

Iseseisev Eesti Vabariik vajab oma majandusjuhte. Kõigepealt andis see end tunda kaubanduses. Kaubandusministeeriumi taotlusel avatigi 1920. aasta sügissemestrist ülikooli õigusteaduskonna juures kaubandusteaduse osakond. Kuna juhtide ja spetsialistide tegelik vajadus oli väga lai, taotles majandusüldsus eriala avardamist. Vajati kvalifitseeritud pangatöötajaid, raamatupidajaid, riigiametnikke jt. Neid küsimusi on oma uurimustes põhjalikumalt käsitlenud Elmar Haljaste⁸ ja Valner Krinal⁹. Õppetöö korraldamisel oli kõige teravamaks probleemiks vastava ettevalmistusega õppejõudude puudumine. Varem toimunud välisõppejõudude ulatuslikku kohalekutsumist siiski ei praktiseeritud. Kasutati mitmesuguseid ümberõppe vorme, nagu täiendava eriala omandamine individuaalse ettevalmistuse ja välislähetuste korras, ümberkvalifitseerumist jmt. Ka juhtivad poliitikud ja praktikud, kes olid hariduse saanud teiste riikide õppeasutustes, löid jõudumööda kaasa.

Õppetöö korraldamisel oli kõige teravamaks probleemiks vastava ettevalmistusega õppejõudude puudumine.

Kõige silmapaistvam nende hulgas oli tuntud poliitik, diplomaat ja majandustegelane Nikolai Kõstner, kes oli aastail 1928–32 ka vabariigi valitsuse komissar panga- ja rahareformijärgses Eesti Pangas.

Vastavalt võimaluste ja vajaduste kasvule muudeti ja täiendati õppeplaane. Suuremad muudatused toimusid aastail 1935 ja 1938. 1. jaanuarist 1938 moodustati omaette majandusteaduskond, toimus üleminek süvaõppele. Selle kohaselt jagunes neljaaastane stuudium üld- ja erikursusteks. Üldstuudium hõlmas kuus ja eristuudium kaks semestrit. Oli kolm valikut: rahva- ja riigimajandus, kaubandus- ja tööstusmajandus ning kindlustusmajandus. Õppetooli oli 11, sh ka panganduse ja kindlustuse professor.

Majandusteadust õppijad moodustasid erialade lõikes üliõpilaspere arvukama osa. Veidi rohkem oli õigusteadust ja veidi vähem arstiteadust õppijaid. Kõrgpunkt oli 1926. aastal, mil majandustarkusi omandanud 936 üliõpilast moodustasid viiendiku õppijate üldarvust. Selline osatähtsus säilis väikese kõikumisega 1940. aastani. Diplomi sai selle aja jooksul 913 lõpetanut, mis moodustas kuuendiku TÜ lõpetanute üldarvust. Lõpetanud oli vähem seepärast, et suur osa majandusüliõpilasi õppis töö kõrvalt.

Kui suur oli teaduskonna panus rahandusspetsialistide ettevalmistamisel? Tollaseid õppimis- ja töötingimusi silmas pidades konkreetset vastust sellele küsimusele ei ole. Lõpetanute esimesed lennud olid juba õppejõudude koosseisu ja õpetamistingimuste tõttu

⁸ Haljaste, E. "Ülevaade Tartu Ülikooli majandusteaduskonna arengust 1920–1940". Kogumik "TRÜ majandusteaduskonna ajaloo ja tänapäevast". Tallinn, 1980.

⁹ Vt 6. allmärkust.

suhteliselt universaalse iseloomuga. Ka praktilises töös ei olnud ranget spetsialiseerumist, sest ettevõtte raamatupidaja oli samal ajal ka finantsjuht jne. Spetsialiseeritum oli tegevus panganduses ja rahandusorganites, kuid ka seal toimus spetsialisti profiili kujunemine töö käigus. Sageli oli määrav see, et õppima tuldi oma töökohalt ning tihti jätkati ka tegelikku tööd. Täpsem eriala kujunes töö ja õppimise käigus. Üleminek süvaõppele, millest oli juttu eespool, tähendas enam profileeritud ettevalmistust, kuid ajaloosündmuste käik ei võimaldanud näha selle otsest tulemust.

Rahandusspetsialistide kujunemisel tuleb silmas pidada ka seda, et pikka aega toimus ettevalmistus õigusteaduskonna tiiva all. Selline nähtus ei olnud omane üksnes Tartu Ülikoolile. Oma olemuse tõttu seob turumajandus rahaprobleemid täpse õiguslase regulatsiooni ja vastavate kaasustega. Seepärast kujunesid paljud finantsjuhid just õigusteadlastest. Ka Eesti Panga esimesel presidendil Mihkel Pungal, kauasel presidendil Jüri Jaaksonil ja üleminekuaegsel presidendil Juhan Vaabelil oli õigusharidus, kusjuures Pung ja Vaabel olid selle omandanud TÜs.

**Oma olemuse
tõttu seob
turumajandus
rahaprobleemid
täpse õiguslase
regulatsiooni
ja vastavate
kaasustega.**

Ülikooli õppejõudude panus rahandusalasessse õppekirjandusse ja teadusse ei olnud trükiste poolest eriti mahu- kas. Praktiseeriti loengukonspektide paljundamist. Hästi süstematiseeritud sisu poolest paistis silma näiteks professor J. Vaabeli loengute järgi Joh. Mälli poolt 1938. aastal koostatud konspekt "Riigimajandusteadus". Magister Karl Inno poolt mitmekõitelisena kavandatud ja eriti krediidiühistuile mõeldud käsiraamatust "Pangatehnika" nägi 1938. aastal ilma valgust ainult esimene köide. Süsteemse eeskujuna väärib see käsiraamat aga tähelepanu ning on leidnud kasutamist isegi tänapäeval. K. Inno mälestuse jäädvustamiseks asutati Tartu Ülikoolis 1995. aastal temanimeline stipendium rahanduse ja panganduse üliõpilastele. Esimesed stipendiumid määrati 1997. aastal Anu Algojale ja Olga Luštšikule, kes mõlemad on jätkanud rahandusõpinguid ka pärast bakalaureusekraadi omandamist.

Oma sisu ja meetoodilise esituse poolest on tänapäeva seisukohalt väga väärtuslik ka Arnold Humala poolt 1940. aastal publitseeritud teos "Finantsmatemaatika". Teadustöö, eriti normistiku kujundamise ja rakendamise seisukohalt väärivad eeskujuks võtmist, seda eriti õigusteaduses, kaks professor J. Vaabeli teost. Need on 1934. aastal avaldatud "Eesti riigi-maksundusõiguse põhiprobleeme" ja 1939. aastal välja antud "Sissejuhatus finantsõigusteadusesse". Esimene neist anti professor Peeter Järvelaidi eestvõttel ja Hansapanga toel 1995. aastal välja ka kordustrükina. Tahaks loota, et see eeskuju aitab edendada finantsõiguslaseid uurimusi tänapäevalgi. Nii praktikas kui ka seadusloomes on selle järele tõsine vajadus.

■ Rahandusõpetuse areng okupatsiooniaastail ■

Pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis koondati majandusteadlaste ettevalmistamine alates 1941. a esimesest semestrist Tallinna Polütehnilisse Instituuti. Saksa okupatsiooni

ajal toodi majandusteaduskond sama aasta oktoobris tagasi Tartu. Tagasi tulid ka üheksa endist Tartu Ülikooli majandusõppejõudu, nende hulgas adjunktprofessor K. Inno ja ajutine õppejõud Rudolf Jalakas. Viimane võttis taasiseseisvunud Eestis 90. aastail aktiivselt osa Eesti raha- ja pangasüsteemi taastamisest, olles Eesti Rahareformi Komitee ja Eesti Panga nõukogu liige. 1944. a sügisel viidi majandusteaduskond taas Tallinna, kus see töötas TPI koosseisus. Seal alustati majandusspetsialistide ettevalmistamist tööstuse, kaubanduse ja rahanduse tarvis.

Eriainete õpetamine ei olnud esialgu veel politiseeritud. Neid õpetasid jätkuvalt vana kooli esindajad. Eesmärgiks oli panna üliõpilased iseseisvalt mõtlema. Esimesil sõjajärgseil aastail, mil kontrollijad ei suutnud tungida iga aine sisusse, õpetati kaubandusaritmeetika nime all ainet, mis arendas finantsmatemaatika printsiipide abil majanduslikku mõtlemist. Õppejõuks oli professor Albert Borkvell. Kuid viimane selline loenguvoor toimus 1947. aastal. 1949. aastal lõpetati üliõpilaste vastuvõtt rahanduse ja krediidi erialale, mis väidetavalt pidi raha tähtsuse pideva vähenemise tõttu kaotama oma tähtsuse. Poliitiline

Kõik õppejõud, välja arvatud poliitiliste ainete õpetajad, pidid õppima marksismi-leninismi õhtuülikoolis.

surve suurenes igas liinis. Kõik õppejõud, välja arvatud poliitiliste ainete õpetajad, pidid õppima marksismi-leninismi õhtuülikoolis. Majandusteaduskonda, mis koosnes tööstusökonomika, kaubandusökonomika ning rahanduse ja krediidi erialast, suhtuti kui teisejärgulisse. Enam-vähem vastuvõetavaks luges TPI tollane juhtkond neist tööstusökonomika eriala.

Julgeme arvata, et majandusteaduskonna korduva asukohavahetuse otseseks põhjuseks ei olnud Eesti vägivaldne inkorporeerimine Nõukogude Liitu. Seal kehtinud struktuuri kohaselt ei kuulunud majandusteaduskonnad Kõrg-

hariduse Ministeeriumi tehniliste õppeasutustega ühe ja sama peavalitsuse alla, mis tegi muret ka TPI juhtkonnale. Hiljem kasutati seda argumenti majandusteaduskonnast vabanemise ühe kaaluka motiivina.

Vaatamata poliitilistele dogmadele, mida veelgi võimendas Stalini nime all ilmunud raamat "Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus", osutus tegelik elu teistsuguseks. Rahaasju ajada oskavad asjatundjad osutusid siiski vajalikuks. Keskasutuste sellesuunalised pöördumised plaaniorganite poole sagenesid eriti pärast Stalini surma. Tema mõte, et kaubalis-rahalisel suhtel asenduvad järk-järgult saaduste vahetamise süsteemiga, kadus üpris kiiresti ka teoreetiliste mõtiskluste hulgast. Eestis andis sel ajal kõrgemat rahandusalast haridust NSV Liidu Rahanduse Kaugõppeinstituudi Tallinna filiaal. Kuid seal õppisid juba tegelikult erialast tööd tegevad inimesed, uusi spetsialiste sealt praktiliselt ei saadud. Samal ajal olid rahandus-, eriti aga pangatöötajate palgad äärmiselt madalad ning personali volavus suur.

Eriti aktiivselt esitas nõudeid rahandusspetsialistide ettevalmistamiseks NSVL Riigipanga EV Kontori juhtkond. Muude tegurite kõrval oli viimane asjaolu ka üheks põhjuseks, miks Eestis otsustati 1954. aastal taastada rahanduse ja krediidi eriala spetsialistide ettevalmistamine. Kuna TPI juhtkond oli selle eriala vastu, siis oli ainuvõimalikuks kohaks

Tartu Ülikool. TPI aga kasutas koos sellega ära võimaluse saada üleandmise korras lahti ka kaubanduse erialast. Seda protsessi on põhjalikult kirjeldanud professor V. Krinal, kelle uurimusele oleme eespool korduvalt osundanud. Mitmed teised asjas vahetult osalenud on sellest kirjutanud 1980. aastal ilmunud raamatus "TRÜ majandusteaduskonna ajaloo kohta tänapäevast". Samuti on seda 1994. aastal riivamisi puudutanud Raimund Hagelberg jt rahvusülikooli 75. aastapäevale pühendatud konverentsil esinenud¹⁰. Seetõttu pöörame alljärgnevalt tähelepanu üksnes mõnele põhiprobleemile.

Alustada tuli igas mõttes nullseisust. 1940. aastal majandusteaduskonnale kuulunud varad ja andmebaasid olid vahepeal, sealhulgas ka korduvate kolimiste tõttu, täielikult kaotsi läinud. Ülikooli ruumid oli sõja ja mitmete ümberjaotamiste tõttu tunduvalt vähenenud. Majandusteaduskonna ootamatu juurdetoomine raskendas olukorda veelgi. Endised õppejõud oli valdavalt poliitilistel põhjustel üle maailma laiali paisatud. Tallinnast tuli, sedagi teatud raskustega, kaasa neli põhiõppejõudu. Nendeks olid dotsent Felik Sauks ja vanemõpetaja Herman Pauts kaubanduse erialal, vanemõpetaja Uno Mereste Rahandustehnikumist ja vanemõpetaja Raimund Hagelberg Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudist. Majandusteaduse kandidaadi kraad oli nendest ainult F. Sauksil ja R. Hagelbergil. Viimatinimetatu ülesandeks oli valmistada õppetöö kõrval ette ka rahanduse ja krediidi eriharu loomine.

Esikohale asetuse õppetöö sisuline külg. Erialast taset kontrollis igaühe südametunnistus. Seni kuni tuli õpetada mitmeid üsna erinevaid õppeaineid, ei jäänud see paratamatult alati rahule, kuid üliõpilaskond näis suhtuvat asjasse mõistvalt ja positiivselt.

Omaette probleem oli ametlike programmide poliitilised rõhuasetused, mille sõnasõnalist järgimist küll ei kontrollitud. Kõigil neljal eespoolnimetatul oli TPI majandusteaduskonna töökogemus – F. Sauksil ja H. Pautsil õppejõududena ning R. Hagelbergil ja U. Merestel üliõpilastena. Peatselt selgus: vaikumisi olid kõik lähtunud sellest, et esikohal olgu majandusliku mõtlemise õpetamine ning faktide üldistamine. Faktide poliitiline hindamine jäägu üliõpilase enda otsustada. N-ö ohtlikumate aineosade läbimiseks koostati kõigepealt kirjalikud õppevahendid iseseisvaks tööks. Rahanduse ja krediidi erialal oli selle üheks näiteks ajalooline ülevaade sellest, kuidas maksude kaudu võideldi sotsialistlikule majandusele ülemineku eest. Üliõpilased mõistsid nähtavasti vaistlikult, et eksamil jm kontrollivormides sellistest asjadest juttu ei tule. Õppevahend oli aga võimalikule kontrollijale tõendiks, et ka vastav programmiosa on läbitud. Majandusteaduskonna õppejõud veendusid peatselt, et ülikoolis niisugust kontrolli ei toimugi ning senise peitemängu asemel hakati oma jõudu ja aega kasutama süvaõppeks.

Täiendavaid võimalusi õppetöö loominguks korraldamiseks pakkus ka õppejõudude ja ruumide nappusest tingitud ümberkorraldus. Rektoraat lubas teha üleliiduliselt kehtivad õppeplaanid ümber nii, et nii kaubanduse kui ka rahanduse ja krediidi erialal toimus I ja II kursuse õppetöö ühistes loenguvoorudes, kolm järgmist õppeaastat olid aga suunatud erialasele spetsialiseerimisele. See andis võimaluse paremini valida tüüpõppeplaanis ette nähtud valikaineid. Rahanduse ja krediidi eriala õppeplaanis oli tänu sellele kas III

¹⁰ "Majandusteadus ja majandusharidus Eesti Vabariigis". Tartu, 1995.

või IV kursusel kindel koht kahel õppeainel: *kapitalistlike riikide raharinglus ja krediit ning kapitalistlike riikide rahandus*. Üliõpilased said nende kaudu ülevaate sellest, kuidas toimib rahandus mujal maailmas.

Majandusteaduskonna rahanduse ja krediidi eriharu rajas 1944. aastal TPI majandusteaduskonna koosseisus professor Juhan Vaabel. Tema oli kuni 1949. aastani ka rahan-

**Rahanduse ja
krediidi eriala
õppeplaanis oli
kindel koht kahel
õppeainel:
kapitalistlike
riikide raharinglus
ja krediit ning
kapitalistlike
riikide rahandus.**

duse ja krediidi kateedri juhataja, seejärel kuni kateedri likvideerimiseni 1951. aastal juhatas kateedrit vanemõpetaja Aurelius Mandel. TRÜ rahanduse ja krediidi eriharu jätkab sisuliselt professor Vaabeli vaimset pärandit, tema tugi, nõuanded ja paremad soovid saatsid eriala kuni professori lahkumiseni meie hulgast 1971. aastal. Tänu tema osalemisele õigus- ja majandusteaduskonna ühises doktoritööde kaitsmise nõukogus oli sellel nõukogul õigus korraldada kaitsmisi ka rahanduse ja krediidi erialal.

1954. aastal tuli TPIst üle 60 statsionaarset ja 79 mitte-statsionaarset üliõpilast. 1. septembril 1954 võeti I kursusele kõrvuti kaubandusökonomitidega ka 25 üliõpilast rahanduse ja krediidi eriala päevasesse ja 10 kaugõp-

pesse. 1958. aastal avati ka rahanduse ja krediidi kateeder, mida algusest peale juhtis professor Raimund Hagelberg, kuni ta 1981. aastal asus tööle Tallinnas Teaduste Akadeemias.

Taasasutamise algusaastal ei andnud majandusteaduste osakond iseseisva teaduskonna mõõtu välja. Seetõttu **moodustati osakond õigus- ja majandusteaduskonna koosseisus**. Erialade järkjärguline kasv tõi kaasa ka üliõpilaskonna suurenemise. Juhtimisstruktuuris, kus päris alguses korraldasid erialade siseelu õigusteaduskonna dekaani dotsent Karl Püssi kõrval dotsendid F. Sauks ja R. Hagelberg, kujunes astmeliselt välja uus teaduskond: 1962. aastal moodustati prodekaani ametikoht, 1. septembrist 1968 alustas tegevust iseseisev majandusteaduskond. Enne aga tuli 1964. aastal üle elada järjekordne katse viia õppetöö tagasi Tallinna, TPI juurde.

Rahanduse ja krediidi erialal on teiste majanduserialadega võrreldes üks eelis – see on laia profiiliga. Seetõttu on lõpetajail võimalik edukalt töötada paljudel erinevatel töökohtadel ja sellest on tulenenud ka üliõpilaste arvukus. Aastail 1944–94 lõpetas eriharu 1 812 üliõpilast, neist 830 kaugõppes. See üldarv oli teiste erialadega võrreldes suurim ning moodustas 32% teaduskonna lõpetajate üldarvust. Kateedri õppejõududest on jõudnud doktorikraadini Raimund Hagelberg, Uno Mereste, Vambola Raudsepp, Heino Siigur, Mart Sõrg ja Elvi Ulst. Neist kaks esimest on valitud ka Eesti Teaduste Akadeemia akadeemikuks. Kandidaadikraadi on kaitsnud mitmed kateedri õppejõud ja eriala vilistlased. Rahanduse ja krediidi eriharu on lõpetanud ka kaks 1990. aastal taastatud Eesti Panga presidenti – Siim Kallas ja Vahur Kraft. Mõlema koostöö ülikooliga jätkub tänini. Seega andis rahandusharidus vajalikud teadmised ja piisava silmaringi, et nõukogude okupatsiooni järel ka turumajandusele siirdumist tiptasemel juhtima asuda.

■ Rahandusharidus taasiseseisvunud Eestis ■

Turumajanduse elementide juurutamisele sotsialistlikus plaanimajanduses 1980. aastate teisel poolel reageeris Tartu Ülikooli majandusteaduskond kiiresti. 1987. aastal toetati aktiivselt isemajandava Eesti kontseptsiooni. Aktiivselt osaleti ka selle väljatöötamisel ja sellega seotud avalikes diskussioonides.

Majanduskeskkonna muutus tekitas vajaduse ka majandushariduse ja -teaduse, sh rahandushariduse ja -teaduse reformimiseks. 1989. aastast algas sisuline uue õppekava väljatöötamine ja 1991. aastal toimus vastuvõtt juba uue programmi alusel. See koosnes kaheaastasest alusõppeprogrammist, mis oli ühine kõigile majandusteaduskonna üliõpilastele. Sellele järgnes kaheaastane peaõpe, mille käigus omandati paralleelselt üks kahest erialast. Kraadiõpe toimus kaheaastase magistri- ja nelja-aastase doktoriprogrammi raames¹¹.

**Struktuuri-
reformi käigus
moodustati
1991. aastal
seniste kateedrite
asemele
õppetoolid ja
lektoraadid.**

Struktuurireformi käigus moodustati 1991. aastal seniste kateedrite asemele õppetoolid ja lektoraadid. Rahanduse ja krediidi kateeder jagunes kolmeks: raha ja panganduse ning ärirahanduse ja investeringute õppetooliks ning riigi-rahanduse lektoraadiks. Raamatupidamise ja analüüsi kateeder omakorda jagunes finantsarvestuse õppetooliks ning analüüsi ja kontrolli lektoraadiks. Kuna sellised õppetoolid-lektoraadid olid üsna väikesed, siis oli nende tegevuse koordineerimiseks tarvis katusorganisatsiooni, milleks sai rahanduse ja arvestuse instituut. Hilisemate ümberkorraldustega kaotati riigirahanduse õpetamine, rahvamajanduse instituut ja vastav lektoraat. Raamatupidamise õpetus on taas ühinenud majandusarvestuse õppetooliks.

Esimestel reformijärgsetel aastatel oli rahanduse ja arvestuse instituut teaduskonna üks kandvamaid instituute, sest kuuest eriaainest õpetati siin kolme. Rühmade suurus oli 60 üliõpilast. Suure koormuse tõttu taotles instituut 1994. a sügisel õigust võtta panganduse ja ärirahanduse III kursuse rühmadesse kummassegi 50 üliõpilast, aga suure huvi ja üliõpilaste palvekirja tõttu otsustas teaduskonna valitsus siiski säilitada mõlemas peamine rühmas 60 kohta¹².

Rahanduse ja arvestuse õpetamist uue programmi järgi jätkasid endised õppejõud, kellest juhtivamad täiendasid end välismaal nii Bentley Kolledžis kui teiste ülikoolide juures. Peale on kasvanud nooremate õppejõudude kaader, kes tegeleb kraadiõppe kõrval ka õppe- ja teadustööga (lektor Priit Sander, teadur Janek Uiboupin, assistendid Sirle Kasendi ja Kaia Kask jt).

¹¹ Tartu Ülikooli majandusteaduskonna strateegiline arengukava, 1994.

¹² Raudsepp, V., Sörg, M. "Rahandus- ja arvestusteadus ning -õpetus Tartu Ülikoolis". Kogumik "Majandusteadus ja majandusharidus Eesti Vabariigis". Tartu, 1995.

Reformid on rahandusõpetuses jätkunud ka hiljem. Seoses pankade arvu ja kaadri-nõudluse vähenemisega on panganduse ja ärirahanduse erialad ühendatud rahanduse erialaks. 2002. aastast tuli Eesti Pangaliidu alluvusest rahanduse ja arvestuse instituudi juurde panganduse ja kindlustuse kaugkoolitus. See annab võimaluse veelgi lähendada teoreetilist ülikooliõpet finantsorganisatsioonide vajadustele.

200 aastat rahandusõpetuse andmist Tartu Ülikoolis on võimaldanud muutuvale oludele reageerida ja nüüdisajaga sammu pidada. Eriala jätkuv populaarsus ja vilistlaste edukas karjäär kinnitavad seda. Kindlasti on sellele kaasa aidanud nii õpihimulised üliõpilased, kõrge kvalifikatsiooniga õppejõud, laialdased teadussidemed kodu- ja välismaal kui ka *alma mater* aura.